

SHARE

Σοσιαλισμός ή κομμουνισμός; Ένα σημείωμα ορολογίας

18/03/2019 • 07:48

THINK TANKS

Του Kristian Niemietz

Ένας δημοσιογράφος ρώτησε κάποτε τον κιθαρίστα των Rolling Stones, Κιθ Ρίτσαρντς αν βαριέται να παίζει κάποια από τα παλιά τραγούδια του συγκροτήματος. Για παράδειγμα, το (I can't get no) Satisfaction κυκλοφόρησε το 1965 και οι Stones το παίζουν ακόμη και σήμερα.

Τουναντίον, απάντησε ο Ρίτσαρντς. Ένα τραγούδι δεν έχει ολοκληρωθεί μόνο και μόνο επειδή ηχογραφήθηκε. Τα τραγούδια συνεχίζουν να εξελίσσονται για πολύ ακόμη καιρό, και κάποια τραγούδια δεν ολοκληρώνονται στ' αλήθεια ποτέ.

Φαντάζομαι ότι κάτι αντίστοιχο ισχύει και για τα βιβλία. Κάποια βιβλία δεν ολοκληρώνονται στ' αλήθεια ποτέ. Πάντα υπάρχουν πράγματα που θα μπορούσε κανείς να προσθέσει ή να εξηγήσει σε μεγαλύτερη λεπτομέρεια, πρόσθετες πτυχές που θα

μπορούσε κανείς να εξερευνήσει, πρόσθετες κριτικές στις οποίες θα μπορούσε να απαντήσει, και ούτω καθεξής. Κάποια στιγμή όμως, θα πρέπει να πάει στο πιεστήριο.

Το πρόσφατο βιβλίο μου *Socialism: The Failed Idea That Never Dies* δεν αποτελεί εξαίρεση. Κυκλοφόρησε, αλλά δεν έχει ολοκληρωθεί. Θα χρησιμοποιώ συνεπώς ενίοτε αυτό το μπλογκ για να απαντώ σε σχόλια και σε ερωτήσεις, ευνοϊκές και μη, που εγείρουν οι αναγνώστες.

(Ισχύουν όροι και προϋποθέσεις. Εξαιρούνται σχόλια όπως “Ποιος σε χρηματοδοτεί,” και “Άντε κουρέψου”).

Τον περασμένο μήνα, εξέτασα τον μύθο του “σκανδιναβικού σοσιαλισμού”. Έκτοτε, μερικοί αναγνώστες υποστήριξαν ότι στο βιβλίο μου συγχέω τον “σοσιαλισμό” με τον “κομμουνισμό” και ότι αυτά τα δύο πράγματα είναι πολύ διαφορετικά μεταξύ τους. Αυτό το επιχείρημα διατυπώθηκε όχι μόνο από επικριτές, αλλά και από ανθρώπους που συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό με τα βασικά βιβλία του βιβλίου, και που απλώς νομίζουν ότι θα έπρεπε να πλαισιώσω τη θέση μου κάπως διαφορετικά.

Ας δούμε λοιπόν το ζήτημα. Τι ακριβώς είναι ο “κομμουνισμός” και σε τι ακριβώς διαφέρει από τον σοσιαλισμό;

Στη μαρξιστική θεωρία, ο “κομμουνισμός” είναι απλώς το υποθετικό τελικό, πιο εξελιγμένο στάδιο του σοσιαλισμού. Ο σοσιαλισμός είναι το σύστημα που θα οικοδομηθεί αμέσως μετά την επανάσταση. Ο κομμουνισμός είναι το σύστημα στο οποίο υποτίθεται ότι θα εξελιχθεί μέσα στο χρόνο ο σοσιαλισμός.

Το λεξικό [Merriam Webster](#) ορίζει τον σοσιαλισμό ως εξής:

1 Η οποιαδήποτε από τις διάφορες οικονομικές και πολιτικές θεωρίες που υποστηρίζουν τη συλλογική ή

κρατική ιδιοκτησία και διοίκηση των μέσων παραγωγής και της κατανομής των αγαθών.

2α Ένα σύστημα κοινωνικής ή ομαδικής ζωής στο οποίο δεν υπάρχει ιδιωτική ιδιοκτησία

β Ένα κοινωνικό σύστημα ή κοινωνική συνθήκη στην οποία τα μέσα παραγωγής είναι στην ιδιοκτησία και τον έλεγχο του κράτους

3. Ένα μεταβατικό κοινωνικό στάδιο στη μαρξιστική θεωρία ανάμεσα στον καπιταλισμό και τον κομμουνισμό που διακρίνεται από άνιση κατανομή των αγαθών και πληρωμή ανάλογα με την εργασία. [Δική μου έμφαση]

Ομοίως το Oxford Dictionary ορίζει τον σοσιαλισμό ως

1 Μια πολιτική και οικονομική θεωρία κοινωνικής οργάνωσης που υποστηρίζει ότι τα μέσα παραγωγής, κατανομής και συναλλαγής θα πρέπει να ανήκουν ή να ελέγχονται από την κοινότητα συνολικά.

1.1 Πολιτική η πρακτική που βασίζεται στην πολιτική και οικονομική θεωρία του σοσιαλισμού.

1.2 (στη μαρξιστική θεωρία) Ένα μεταβατικό κοινωνικό στάδιο ανάμεσα στην κατάρριψη του καπιταλισμού και την πραγματοποίηση του κομμουνισμού. [Δική μου έμφαση]

Και με τα [λόγια του Λέον Τρότσκι](#):

“Η κομμουνιστική δομή δεν μπορεί να αντικαταστήσει αμέσως την αστική κοινωνία. Η υλική και πολιτιστική κληρονομιά από το παρελθόν είναι πλήρως ανεπαρκής για κάτι τέτοιο. Το εργατικό κράτος στα πρώτα βήματά του δεν μπορεί ακόμη να επιτρέψει σε όλους να εργάζονται “ανάλογα με τις ικανότητές τους” ούτε μπορεί να ανταμείβει όλους “ανάλογα με τις ανάγκες τους. Προκειμένου να αυξήσει τις παραγωγικές δυνάμεις, είναι αναγκαίο να καταφύγει στις συνήθειες νόρμες αμοιβής με μισθό -

δηλαδή, στην κατανομή των αγαθών της ζωής κατ' αναλογία της ποσότητας και της ποιότητας της ατομικής εργασίας.

Ο σοσιαλισμός και ο κομμουνισμός είναι το κατώτερο και το υψηλότερο στάδιο της νέας κοινωνίας. [Δική μου έμφαση]

Κατά συνέπεια, η Σοβιετική Ένωση ποτέ δεν αυτοχαρακτηρίστηκε “κομμουνιστική”. Περιέγραφε τον εαυτό της ως ένα σοσιαλιστικό κράτος που εργάζεται στην κατεύθυνση του κομμουνισμού, όπως και όλοι οι σύμμαχοί της και όλα τα αδέσμευτα σοσιαλιστικά κράτη. Καμία χώρα δεν αυτοχαρακτηρίστηκε ποτέ ως “κομμουνιστική”. Αλλά υπήρχαν πάνω από δύο ντουζίνες που αυτοχαρακτηρίστηκαν ως “σοσιαλιστικές” και πληρούσαν τους παραπάνω λεξικογραφικούς ορισμούς του σοσιαλισμού.

Πραγματικά δεν θέλω να εμπλακώ σε γλωσσική λεπτολογία. Ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούμε τις λέξεις στην πράξη πολλές φορές παρεκκλίνει από τον τρόπο με τον οποίο τις ορίζουν τα λεξικά, και δεν υπάρχει τίποτε το κακό μ' αυτό, στο βαθμό που είναι ξεκάθαρο το τι εννοείται. Για παράδειγμα, πολλοί αναφέρονται στη Σοβιετική Ένωση ως “κομμουνιστική”, διότι κυβερνιόταν από ένα κομμουνιστικό κόμμα. Δεν το ακολουθώ αυτό στο βιβλίο, αλλά δεν έχω το παραμικρό πρόβλημα μ' αυτή τη χρήση, επειδή ξέρω τι εννοούν.

Αυτό που χρειαζόμαστε όμως, είναι λίγη συνέπεια. Αν θέλετε να περιγράψετε σοσιαλιστικά κράτη που υπήρξαν ιστορικά ως “κομμουνιστικά”, κάντε το - αλλά τότε, θα ήθελα να ξέρω τι εννοείτε με τον όρο “σοσιαλισμός”. Κι αυτό γιατί οι μη λεξικογραφικές χρήσεις που έχω συναντήσει εμπίπτουν χονδρικά σε τρεις κατηγορίες:

1 Κάποιοι χρησιμοποιούν τα επίθετα “σοσιαλιστικός” και “κομμουνιστικός” ως κατά βάση ταυτόσημα.

2 Κάποιοι συσχετίζουν τον “κομμουνισμό με κράτη όπως η Σοβιετική Ένωση και η Βόρεια Κορέα, και τον “σοσιαλισμό” με κράτη όπως η Σουηδία και η Δανία.

3 Άλλοι χρησιμοποιούν τον “κομμουνισμό” με την έννοια “μιας κρατικά διοικούμενης οικονομίας που συνδυάζεται με μονοκομματική δικτατορία, η οποία καταστέλλει τις ελευθερίες του πολίτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα” και τον “σοσιαλισμό” με την έννοια μιας “κρατικά διοικούμενης οικονομίας που συνδυάζεται με κοινοβουλευτική δημοκρατία που προστατεύει τις ελευθερίες του πολίτη και τα ανθρώπινα δικαιώματα”.

Δεν έχω πρόβλημα με την πρώτη χρήση. Συμπίπτει μάλιστα με τον τρόπο που πολλοί αυτοπροσδιοριζόμενοι σοσιαλιστές και κομμουνιστές χρησιμοποιούν αυτούς τους όρους. Ακούστε το podcast της Novara Media “Socialism vs Communism” με την Ash Sarkar, που όπως όλη η χώρα πλέον γνωρίζει είναι κυριολεκτικά κομμουνίστρια και τον Owen Jones, που όπως ολόκληρη η χώρα γνωρίζει εδώ και καιρό είναι κυριολεκτικά σοσιαλιστής. Παρά το “vs” στον τίτλο, δεν υπάρχει ούτε ένα σημείο στο οποίο διαφωνούν σ' αυτό το podcast. Τουλάχιστον στην περίπτωση τους, ο σοσιαλισμός είναι κυριολεκτικά κομμουνισμός, και ο κομμουνισμός κυριολεκτικά σοσιαλισμός.

Το πρόβλημα με τη δεύτερη χρήση δεν είναι ότι παρεκκλίνει από τον ορισμό του λεξικού, αλλά όπως εξήγησα σε [προηγούμενο άρθρο μου](#), χρησιμοποιείται ασυνεπώς. Αν θεωρείτε τη Σουηδία ή τη Δανία “σοσιαλιστικές”, τότε θα πρέπει να θεωρείται και τη Βρετανία σοσιαλιστική (ή τουλάχιστον πολύ πολύ κοντά στον σοσιαλισμό). Δεν μπορείτε από τη μία πλευρά να ισχυρίζεστε ότι θέλετε ριζοσπαστικές κοινωνικές αλλαγές και από την άλλη να προβάλλετε τη Σουηδία ή τη Δανία ως τις εναλλακτικές σας, αφού οι “εναλλακτικές” αυτές πολύ απλά δεν διαφέρουν επαρκώς από τη Βρετανία.

Το μεγάλο πρόβλημα με την τρίτη χρήση είναι ουσιαστικά πως αποτελεί απλώς έναν άλλο τρόπο να λέει κανείς “Εκείνος δεν ήταν **πραγματικός** σοσιαλισμός - ο **πραγματικός** σοσιαλισμός δεν δοκιμάστηκε ποτέ. Είτε ισχυρίζεστε ότι ο σταλινισμός και ο μαοϊσμός ήταν “σοσιαλισμοί μόνο κατ’ όνομα”, είτε ισχυρίζεστε ότι ήταν μια εντελώς διαφορετική ιδεολογία που ονομάζετε “κομμουνισμό” δεν κάνει εντέλει καμία διαφορά. Και στις δύο περιπτώσεις, ισχυρίζεστε ότι οι ιδέες σας δεν “απέτυχαν” ποτέ. Ισχυρίζεστε ότι ποτέ κανείς δεν σκέφτηκε να συνδυάσει τα σοσιαλιστικά οικονομικά με μια φιλελεύθερη οπτική για τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Και αυτή ακριβώς είναι η λογική πλάνη που εξετάζω στο βιβλίο. Ο σοσιαλισμός ποτέ δεν καταλήγει με τον τρόπο που οι δυτικοί σοσιαλιστές θέλουν να καταλήγει, και κάθε φορά που αυτό γίνεται εμφανές, αλλάζουν τις ετικέτες. “Αυτός δεν ήταν σοσιαλισμός - ήταν κρατικός καπιταλισμός”. “Αυτό δεν ήταν σοσιαλισμός - ήταν η κυριαρχία μιας αυτονομημένης γραφειοκρατίας”. Ή σήμερα, απ’ ό,τι φαίνεται “Αυτός δεν ήταν σοσιαλισμός - ήταν κομμουνισμός”.

Η ίδια πλάνη με διαφορετικά λόγια. Μην κολλάτε στις λέξεις. Ξέρω τι εννοείτε, και ξέρετε τι εννοώ. Ας επικεντρωθούμε στις ιδέες, όχι στη ορολογία.

**Ο Kristian Niemietz είναι επικεφαλής θεμάτων πολιτικής οικονομίας στο Institute for Economic Affairs.*

***Το άρθρο δημοσιεύθηκε στα αγγλικά στις 13 Μαρτίου 2019 και παρουσιάζεται στα ελληνικά με την άδεια του Foundation for Economic Education και τη συνεργασία του ΚΕΦΙΜ “Μάρκος Δραγούμης”.*